

УДК 930:32.019.5(477.74)‘1944/1945’
DOI 10.35433/history.112022

Дроздов Віктор,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії та
методики її навчання, Ізмаїльський
державний гуманітарний університет
victordroz dov.84@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1381-8878>
[Researcher ID: A-7822-2018](#)

ОРГАНІЗАЦІЯ АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ РОБОТИ В ІЗМАЇЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ УРСР У 1944–1945 РР.

Анотація

Мета роботи полягає в дослідженні процесів формування обласним партійним керівництвом системи ідеологічного впливу на населення Ізмаїльської області УРСР у 1944–1945 рр., визначенні головних завдань агітаційно-пропагандистської роботи в регіоні, характеристик основних форм і методів, що використовувалися комуністичною партією.

Методологія. Застосування загальнонаукових та спеціально-історичних методів дослідження (історико-типологічного, історико-порівняльного, історико-генетичного та історико-системного) дозволило розкрити особливості ідеологічної роботи з різними категоріями населення, визначити специфічні завдання та риси агітаційно-пропагандистської діяльності компартії в Ізмаїльській області, виявити причинно-наслідкові зв'язки між методами й результатами пропагандистської політики.

Наукова новизна. Вперше проведено комплексний аналіз агітаційно-пропагандистської роботи в Ізмаїльській області після повернення території до складу СРСР. **Висновки.** Впродовж 1944–1945 рр. було створено систему управління ідеологічною політикою в Ізмаїльській області, сформовано мережу агітаційних колективів, груп лекторів і доповідачів, органів партійної пропаганди, організовано заходи із відзначення нових радянських свят, проведено радіофікацію й кінофікацію міст і районів, залучено до пропагандистської діяльності регіональну пресу та культурно-просвітні заклади. Партійні й комсомольські організації здійснювали постійний контроль за станом ідеологічної роботи, вимагаючи підвищення темпів і рівня агітації та пропаганди.

Ключові слова: Ізмаїльська область, партійне керівництво, агітація, пропаганда, радянська ідеологія, радянізація.

Постановка проблеми. На сьогодні Південь України залишається регіоном, значна частина населення якого шкодує за розпадом СРСР і відчуває ностальгію за радянським минулим. Висока електоральна підтримка на півдні Одеської області проросійських партій, які спекулюють на радянському минулому й поширюють історичні міфи, свідчить про те, що радянські цінності й ідеали продовжують впливати на суспільну свідомість. Однією з причин збереження радянської ідентичності можна вважати потужний ідеологічний вплив на маси з боку радянської влади, що міцно вкоренив у свідомості людей старшого та похилого віку радянські штампи, міфи й стереотипи, які до того ж передаються молодим поколінням (Семенова, с. 166). У цьому контексті доволі актуальним є вивчення процесів організації радянською партійною номенклатурою агітаційно-пропагандистської діяльності в Ізмаїльській області, територія якої була приєднана до СРСР у роки Другої світової війни та зазнала стрімкої радянзації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі ідеологічного впливу радянської влади на населення в повоєнний період присвячено чимало наукових розвідок, але в них розкриваються процеси, які відбувалися в певному регіоні, переважно в Західній Україні. Політична й ідеологічна боротьба компартії проти визвольного руху ОУН і УПА на західноукраїнських землях у 1944–1945 рр. охарактеризована у статті М. Нагірняка та Р. Лаврецького (2013). Дослідники наголошували, що незважаючи на широкий спектр засобів ідеологічної пропаганди, головну роль у протидії національному руху відігравали силові методи боротьби. В наукових працях Р. Попп (2015) та Т. Галицької-Дідух (2017) проаналізовано форми й методи радянської інформаційно-пропагандистської політики у Дрогобицькій та Станіславській областях після їх звільнення від нацистських загарбників. Досліджуючи проблему радянзації Закарпаття, В. Міщанин (2018) у своїй монографії приділив увагу питанням організації та проведення агітаційно-пропагандистських заходів серед різних верств населення. Крім того, у працях вітчизняних науковців розкриваються окремі напрями пропагандистської роботи в період пізнього сталінізму. Так, В. Льницький (2015) розглянув форми і засоби ідеологічної роботи радянської пропагандистської машини, спрямовані на

дискредитацію українського визвольного руху, А. Сичевський (2018) проаналізував механізми антирелігійної агітації, О. Стасюк (2020) висвітлила основні методи передвиборчих агітаційно-пропагандистських акцій. Дослідженню таких інструментів ідеологічного впливу на населення Ізмаїльської області УРСР, як періодична преса та шкільна освіта, присвячені статті В. Церковної (2021) й О. Ільїна (2019), проте питання організації агітаційно-пропагандистської роботи в регіоні так і не стало об'єктом уваги науковців.

Мета дослідження – на основі архівних джерел і матеріалів регіональної періодичної преси проаналізувати діяльність радянського партійного керівництва Ізмаїльської області УРСР щодо організації агітаційно-пропагандистської роботи серед населення в 1944–1945 рр.

Виклад основного матеріалу. Повернувши в серпні 1944 р. територію Ізмаїльської області в результаті Ясько-Кишинівської наступальної операції, радянський режим продовжив радянізацію краю. Разом з відбудовою господарства й колективізацією було розпочато активний ідеологічний вплив на населення регіону з метою поширення комуністичної ідеології та формування нової «радянської людини». Обласне партійне керівництво одразу приступило до відновлення мережі агітаційно-пропагандистської діяльності. Центральне місце в ній займав відділ пропаганди та агітації Ізмаїльського обкому КП(б)У, до складу якого з листопада 1944 р. входило три сектори: 1) сектор пропаганди; 2) сектор агітації; 3) сектор друку (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 118).

Відділи пропаганди та агітації були створені також при Обласному відділі народної освіти, обкомі ЛКСМУ, міськкомах та райкомах КП(б)У. Агітаційно-пропагандистською діяльністю займалися первинні партійні й комсомольські організації, керівники яких безпосередньо відповідали за організацію політичної агітації серед колективів установ і підприємств. Із метою покращення партійно-масової роботи у тринадцятьох райкомах КП(б)У й трьох міськкомах Ізмаїльської області було введено посади завідувачів парткабінетом, а на підприємствах та установах затверджувалися посади секретарів парторганізації, які звільнялися від основної діяльності й займалися лише партійною роботою.

Головні завдання агітаційно-пропагандистської роботи в Ізмаїльській області, як і в інших приєднаних та звільнених територіях СРСР, визначалися центральною партійною номенклатурою. У своїй діяльності обласні, міські та районні партійні організації керувалися постановою ЦК ВКП(б) від 27 вересня 1944 р. «О недостатках в политической работе среди населения западных областей УССР». У передовиці газети «Правда», найголовнішого рупору ЦК ВКП(б), під назвою «Масово-політична робота у звільнених районах» зазначалося, що партійним організаціям слід приділити особливу увагу: підйому політичної активності трудящих і підвищенню їхньої «революційної пильності»; вихованню в населення соціалістичного ставлення до праці й суспільної власності; зміцненню державної дисципліни; подоланню приватновласницьких, антиколгоспних та антидержавних настроїв, що насаджувалися німецькими окупантами; мобілізації трудящих на всебічне надання допомоги Червоній Армії й найскоріше відновлення народного господарства та подальше зміцнення колгоспного ладу; інформуванню населення про військово-політичне й міжнародне становище країни; висвітленню заходів радянської держави щодо створення нормальних умов життя, відновлення господарства та культури у звільнених районах; активному викриттю фашистської ідеології і протидії українському націоналістичного руху; роз'ясненню переваг «сталінської дружби народів» (*Массово-политическая работа*, 1944, с. 2).

Форми й методи ідеологічного впливу так само визначалися вищим партійним керівництвом. Обкоми регулярно надсилали уніфікований статистичний звіт до Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У про стан агітаційно-пропагандистської роботи, в якому мали надати інформацію за п'ятьма рубриками: 1) Пропаганда (кількість обласних партійних курсів, районних партійних шкіл, політшкіл, вечірніх університетів марксизму-ленінізму, парткабінетів, гуртків із вивчення «Короткого курсу історії ВКП(б)» і книги Й. Сталіна про Велику Вітчизняну війну, проведених лекцій, семінарів і докладів, склад лекторів та доповідачів, охоплення й склад слухачів, кількість і склад осіб, які самостійно вивчають марксистсько-ленінську теорію); 2) Агітація (склад агітколлективів й агітаторів з кількістю проведених бесід та охопленою аудиторією);

3) Культура, наука, мистецтво (кількість театрів, кінотеатрів, студій, гуртків, музеїв, виставок, науково-просвітницьких закладів, вищих навчальних закладів і технікумів, стан радіофікації, кількість та склад працівників мистецтва, письменників, наукових кадрів, викладачів і студентів); 4) Культурно-просвітницька робота (кількість клубів, червоних кутків, бібліотек, стан науково-просвітницької пропаганди); 5) Укомплектування штатів (кількість штатних та наявних посад з пропаганди та агітації в обкомах, міськкомах та райкомах) (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 441, арк. 63). Загалом, можна виділити такі основні методи агітаційно-пропагандистської роботи: читання лекцій і доповідей, проведення бесід з працівниками підприємств та установ, а також агітаційна робота в селі; пропагандистська робота в партійних школах, парткабінетах, політшколах та вечірніх університетах марксизму-ленінізму; проведення мітингів, демонстрацій та зборів; організація гуртків з вивчення ідеологічної літератури; агітаційна робота в навчальних і культурно-просвітніх закладах; публікація пропагандистських матеріалів у періодичній пресі; радіоагітація; демонстрація радянських художніх і документальних кінофільмів; постачання населенню політичної, художньої та наукової літератури; створення наочної агітації та стіннівок тощо.

Із встановленням радянського режиму партійні організації розпочали активну агітаційно-пропагандистську роботу. Станом на 18 вересня 1944 р. в Ізмаїльській області було проведено 213 мітингів і зборів, прочитано 143 доклади й лекції, проведено 197 бесід та організовано 23 гуртки. В області працювало 134 доповідача й позаштатних лектора, 245 агітаторів, розпочалося видавництво газети «Придунайская правда», а в містах Білгород-Дністровському та Ізмаїлі організовано радіомовлення (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 79, арк. 1-2).

Упродовж першого місяця після відновлення радянського режиму Бюро Ізмаїльського обкому КП(б)У розглянуло низку питань, пов'язаних із прискоренням агітаційно-пропагандистської роботи. Найбільша увага приділялася відновленню радіомовлення й кіномережі в містах і районах, оскільки в області фактично не було кіноапаратури та радіоприймачів. У середині вересня при Ізмаїльському обкомі КП(б)У було утворено групу з 11 доповідачів та позаштатних лекторів, які мали щомісяця проводити 2-3 доповіді

або лекції з однієї теми з виїздом у райони та села області (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 41). Подібні групи були створені при міськкомах та райкомах. Відділи пропаганди та агітації були зобов'язані не рідше одного разу на місяць проводити наради доповідачів і лекторів, здійснювати контроль за політичним й ідейним змістом лекцій і доповідей та надавати практичну допомогу.

Вперше на обласному рівні питання про стан і завдання агітаційно-пропагандистської роботи обговорювалося 12 жовтня 1944 р. на зборах обласного партійного активу. Секретар Ізмаїльського обкому В. Горба в своїй доповіді наголошував на суттєвих недоліках у роботі партійних організацій всіх рівнів, повільності розгортання масово-політичної роботи серед різних верств населення, особливо селянства. Завдання й заходи, які були визначені в резолюції зборів обласного партійного активу, були основним керівництвом для агітаційно-пропагандистської діяльності всіх партійних організацій області. В документі переважно повторювалися пункти постанови ЦК ВКП(б) від 27.09.1944 р., проте можна виокремити й специфічні завдання, а саме: розвінчання ідеології румунських буржуазних партій кузистів та цараністів; посилення масово-політичної роботи серед жінок-селянок; проведення регулярних нарад сільського активу в районних центрах з метою обговорення політичних та господарських питань; поліпшення видання обласної газети «Придунайская правда», районних та міських газет, а також вирішення проблеми постачання газет до сіл; пришвидшення темпів радіофікації та постачання кіноапаратури. Варто відзначити, що на відміну від західних областей України, де основна увага радянської пропаганди була спрямована на дискредитацію українського визвольного руху, в Ізмаїльській області це завдання не стояло перед партійним керівництвом.

У резолюції визначалися чіткі строки виконання певних завдань. Зокрема, до 1 листопада обком, міськкоми та райкоми КП(б)У мали затвердити всіх агітаторів, доповідачів та керівників агітколективів, забезпечити видавництво районних і міських газет, організувати газетні вітрини на кожному підприємстві й установі, у сільрадах, клубах, червоних кутках та кінотеатрах, а до 1 грудня організувати 6–8 місячні районні партійні школи для партійних і державних працівників, секретарів первинних партійних та

комсомольських організацій у всіх районних центрах. При первинних партійних організаціях мали створюватися політшколи для активу з 3-4 місячним строком навчання, керівництво якими покладалося на штатних пропагандистських працівників міськкомів і райкомів КП(б)У. Обласний партійний актив визначав завдання не лише для партійних організацій, а й для керівників державних установ і виконавчих органів влади. Наприклад, начальник Облзв'язку був зобов'язаний до 7 лютого 1944 р. встановити радіовузли у всіх містах і райцентрах та забезпечити їхню безперебійну роботу, а обком та облвиконком мали до 20 листопада вирішити питання про організацію обласного радіомовлення. Міські й районні виконкоми спільно з партійними комітетами мали до 1 грудня повністю відновити роботу усіх культурно-просвітніх установ, провести ремонт їхніх приміщень і забезпечити їх обладнанням (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2474, арк. 3-5).

Хід виконання постанови ЦК ВКП(б) «О недостатках в политической работе среди населения западных областей УССР» став єдиним питанням під час засідання пленуму Ізмаїльського обкому КП(б)У, що проходив 12-13 грудня 1944 р. У резолюції пленуму вказувалось про певне поліпшення агітаційно-пропагандистської роботи в області, проте діяльність партійних комітетів Ізмаїлу, Суворівського й Саратського районів була розкритикована за недостатню організацію політичної роботи з населенням. Одним із серйозних недоліків вважалась невідповідність рівня й розмаху пропагандистської роботи вимогам, що ставила партія у звільнених територіях, де «...радянська влада до війни була лише один рік, де населення й інтелігенція виховувалася в дусі буржуазної ідеології» (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2472, арк. 24). За результатами виконання постанови пленуму впродовж грудня 1944 – січня 1945 рр. у містах і районах області було створено 296 агітколлективів, що включали 3638 агітаторів, прочитано 1700 лекцій і докладів, створено 16 районних вечірніх партійних шкіл і 9 політшкіл, в яких навчалися 647 осіб, організовано 367 гуртків із вивчення ідеологічної літератури, а в м. Білгород-Дністровському створено вечірній університет марксизму-ленінізму (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2480, арк. 4).

Проведення ідеологічної роботи серед населення вимагало підготовлених кадрів, які б володіли теорією марксизму-ленінізму,

мали знання з історії та економіки СРСР, а також були ознайомлені з міжнародною обстановкою. Саме тому неабияка увага приділялася партійній пропаганді. Партійні працівники проходили навчання в вечірніх партійних школах та гуртках, навчалися в Білгород-Дністровському вечірньому університеті марксизму-ленінізму, направлялися на курси з підготовки й перепідготовки радянських працівників у м. Харкові або до річної республіканської партійної школи ЦК КП(б)У, а також самостійно вивчали історію та теорію більшовицької партії (Леонов, с. 3). Важливу роль в цьому відігравали парткабінети, які мали власну бібліотеку та отримували партійну пресу. Станом на 1 січня 1946 р. у Білгород-Дністровському вечірньому університеті марксизму-ленінізму навчалось 39 осіб, функціонувало 16 парткабінетів, 11 партійних шкіл, 23 політшколи, 249 гуртків, проведено 113 лекцій, 2425 консультацій і 188 конференцій та співбесід для 1988 осіб, які самостійно підвищували свій ідейно-політичний рівень. Штатними й позаштатними лекторами та доповідачами проводилися заходи на ідеологічні, політичні, історичні, філософські й наукові теми (загальна кількість лекцій – 8353, доповідей – 7075) (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 5-9).

У містах і райцентрах, а також у сільській місцевості працювали агітколлективи. Впродовж 1945 р. кількість агітаторів в Ізмаїльській області збільшилась майже вдвічі й наприкінці року становила 7067 осіб, які об'єднувалися в 369 агітколлективів. За друге півріччя 1945 р. ними було проведено 112 953 заходи (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 9). Тематика агітацій визначалась партійним керівництвом і була спрямована на роз'яснення комуністичної ідеології, особливостей політичної системи, воєнно-політичного й міжнародного становища СРСР, головних політичних, військових й історичних подій та радянських святкових дат, звернень і доповідей Й. Сталіна, найважливіших нормативних актів, а також прискорення темпів колективізації, виконання та перевиконання державних планів, розгортання соціалістичних змагань, якісне й швидке проведення сільськогосподарських робіт тощо. З метою покращення роботи з агітаторами систематично проводилися наради й семінари, читання лекцій і проведення консультацій з історії ВКП(б), економіки та історії СРСР, філософії

й літератури, організовувалося самостійне вивчення історії та теорії більшовицької партії.

З початком підготовки до виборів до Верховної Ради СРСР першочергове значення надавалося передвиборчій агітації. При виборчих дільницях було створено 367 агітпунктів, де регулярно проводилася політична агітація з виборцями (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 10). Агітпункти створювалися у культурно-просвітніх закладах, на підприємствах та установах з метою залучення якнайбільшої кількості населення до участі в майбутніх виборах. Завідувач відділу агітації та пропаганди Ізмаїльського обкому О. Кузьменко рекомендував агітаторам використовувати різні форми та методи роботи: вивчення Конституції СРСР в гуртках, індивідуальні бесіди з трудящими, вечори зустрічей старих і молодих виборців, читання газет і літератури про вибори, організація столів-довідок при агітпунктах тощо. При цьому він вважав необхідним організувати при виборчих дільницях також школи з ліквідації малограмотності та безграмотності, які б сприяли підвищенню політичної грамотності населення (Кузьменко, с. 3).

Об'єктами ідеологічного впливу були всі категорії населення, хоча деяким із них – інтелігенції, молоді та жінкам – приділялася більша увага. На думку партійного керівництва, місцева інтелігенція мала відігравати одну з центральних ролей в політичній пропаганді. Для інтелігенції регулярно читали лекції, організували збори, семінари та гуртки з вивчення політичної літератури. Варто зазначити, що впродовж 1944 р. інтелігенція Ізмаїльської області майже не долучалася до агітаційної роботи. Наприклад, станом на кінець листопада 1944 р. серед доповідачів і лекторів Ізмаїльського міськкому та Болградського райкому КП(б)У не було жодного місцевого працівника (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 164).

Пропагандистську роботу серед молоді проводив комсомол, який визначався режимом як «бойовий помічник більшовицької партії». Основне комсомольське ядро, яке очолило всю політмасову роботу серед молоді Ізмаїльської області, включало 507 осіб, які прибули зі східних областей СРСР. Створення первинних комсомольських організацій та прийом до ЛКСМУ активно розпочався з листопада 1944 р. Станом на 1 січня 1945 р. в області налічувалося 179 первинних комсомольських організацій, які об'єднували 1645 осіб (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 80, арк. 44, 50).

З метою підвищення ідейно-політичного рівня комсомольських працівників було спрямовано до 6-місячної школи при обкомі КП(б)У, всі секретарі та працівники міськкомів та райкомів комсомолу проходили навчання в партійних школах, а в містах Ізмаїлі, Білгород-Дністровському та Кілії були організовані шестимісячні школи комсомольського активу (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 216).

Інструментом насадження радянської ідеології серед учнів була піонерія. Станом на лютий 1945 р. в Ізмаїльській області до лав піонерів було прийнято понад 10 тис. учнів, створено 105 дружин, 454 загони та 988 піонерських ланок (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2478, арк. 15). Утім, партійне керівництво області було незадоволено темпами розвитку й організацією піонерського руху та вимагало покращити політико-виховну роботу серед піонерів, забезпечити підвищення ідейно-політичного рівня піонервожатих, долучати до підготовки зборів піонерських загонів учителів, комсомольських та партійних працівників.

Намагаючись активізувати участь жінок у політичному та господарському житті області, радянська влада використовувала різноманітні методи пропагандистської роботи: утворення жінрад та делегатських зборів, організація масових жіночих зібрань і нарад, проведення доповідей та бесід про роль жінок у розбудові радянської держави, залучення до агітаційної роботи, а також до практичної діяльності в державних, громадських та культурно-побутових установах. Станом на листопад 1945 р. в обкомі, міськкомках та райкомках КП(б)У були введені посади жіноргів, організовано 406 жінрад, обрано 7954 делегатки, а на керівних посадах працювало 387 жінок (*Улучшить политико-воспитательную*, с. 1).

Центральним інструментом масово-політичної роботи серед населення компартія визначала періодичну пресу. Головним партійним виданням Ізмаїльської області була газета «Придунайская правда» – друкований орган Ізмаїльського обкому й міськкому КП(б)У та обласної Ради депутатів трудящих. Характеризуючи її матеріали, вітчизняна дослідниця В. Церковна виділила різні типи публікацій агітаційно-пропагандистського характеру: передові ідеологічно-пропагандистські статті; публікації, присвячені перевагам соціалістичного способу життя; статті історико-

пропагандистського характеру; публікації на патріотичну тематику; інформування про міжнародні події; розповіді про мешканців Ізмаїльської області – передовиків виробництва і переможців соціалістичного змагання; листи від трудящих тощо (Церковна, с. 39-43). Регулярними були рубрики «Партійне життя» і «Комсомольське життя», в яких розміщувалися публікації про діяльність партійних та комсомольських організацій, а також «На допомогу пропагандисту та агітатору», в якій публікувалися різноманітні матеріали агітаційного характеру. Втім, діяльність редакції газети неодноразово піддавалася критиці. Недолікам газети була навіть присвячена публікація в республіканському виданні «Правда України», в якій вказувалося, що «Придунайская правда» «...відірвана від життя сіл, міст, погано зв'язана з партійними організаціями, з широкими масами читачів» (*Газета*, с. 2).

В області відновлювалися і створювалися нові періодичні видання міських та районних партійних організацій. У листопаді 1944 р. було прийнято рішення про відновлення газет «Знамя Советов» (м. Білгород-Дністровський), «Знамя Коммунизма» (м. Кілія) і «Сталинский путь» (Ренійський район), а в грудні розпочато видавництво газети «Лиманская правда» (Лиманський район) та «Ленинский путь» (Саратський район). До кінця 1945 р. власні періодичні видання мали вже 11 райкомів. Було встановлено, що міські газети мають виходити 3 рази на тиждень з тиражем до 3000 екземплярів, а районні – 2 рази на тиждень з тиражем до 1000 екземплярів (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 130). Однак у зв'язку з поганою поліграфічною базою як обласна, так і районні газети не могли виходити повним тиражем. Від партійних кадрів вимагалось здійснювати ретельний підбір у редакції газет політично підготовлених журналістів, піклуватися про їхнє ідейно-політичне та культурне зростання, здійснювати постійне керівництво та контроль над видавництвом газет.

Проблема радіофікації й кінофікації області була найбільш складною для партійної верхівки, адже в регіоні критично не вистачало апаратури та кваліфікованих кадрів. Наприкінці 1945 р. в області було встановлено 16 радіовузлів і 3399 радіоточок, організовано місцеве радіомовлення в містах Ізмаїлі, Рені та Білгород-Дністровському, однак у шістьох районах радіофікація не була проведена (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 10-11). Якщо

в січні 1945 р. в Ізмаїльській області працювало 8 кінотеатрів та 4 кінопересувні установки, то наприкінці року їх уже було 11 і 18 відповідно. Проте в чотирьох районах області кіноапаратура взагалі була відсутня, а стан кінообслуговування населення визнавався незадовільним (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2476, арк. 13-14; ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 441, арк. 63зв).

Партійне керівництво вимагало забезпечити регулярне та якісне демонстрування радянських фільмів у містах, райцентрах і селах області, організувати відвідування кінотеатрів дітьми шкільного віку, проводити в кінотеатрах політичну та культурно-масову роботу. З 22 лютого по 22 березня 1945 р. в області було проведено тематичний кінофестиваль «Червона Армія – визволителька від німецько-фашистського ярма». Згідно з календарним планом, було заплановано проведення 186 кіносеансів у містах та районних центрах, організовано підвезення жителів сільської місцевості. Перегляд пропагандистських кінофільмів мав супроводжуватися агітаційними заходами, зустрічами глядачів із радянськими воїнами, виступами артистів і колективів художньої самодіяльності (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2478, арк. 8-9, 21).

Неабияку роль у поширенні комуністичної ідеології відігравали культурно-просвітні заклади, які крім культурно-освітньої виконували ще політико-масову роботу. Наприкінці 1945 р. в Ізмаїльській області функціонувало 16 районних, 168 сільських та 5 профспілкових клубів, 360 червоних кутків, 1 обласна, 1 дитяча, 16 районних та 17 сільських бібліотек, два драматичних театри та обласна філармонія (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 13-15).

Поширення радянської ідеології супроводжувалося запровадженням нової святково-обрядової культури, в якій найголовніше місце посідали загальнодержавні свята. Їхнє проведення мало важливе ідеологічне значення й було одним з головних засобів агітаційно-пропагандистської діяльності. Одним із перших радянських свят, організації якого приділялася чи не найважливіша увага, була 27-ма річниця Жовтневої соціалістичної революції. Обласне, міське й районне партійне та комсомольське керівництво було зобов'язано організувати «переджовтневі» соціалістичні змагання, проведення мітингів і демонстрацій, урочистих засідань, докладів і лекцій, масових народних гулянь, виступи колективів художньої самодіяльності тощо, забезпечити

оформлення вулиць, будівель і колон демонстрантів лозунгами, плакатами, червоними прапорами й портретами керівників партії та уряду (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, арк. 52-54). З метою підготовки і проведення свята при партійних організаціях утворювалися спеціальні комісії, а відділом пропаганди та агітації затверджувався загальний план проведення заходів. У свою чергу міські й районні партійні комітети мали розробити власні плани та забезпечити їхнє виконання в містах і селах. Хід підготовки та проведення свята мав систематично висвітлюватися в регіональній пресі. Вже після завершення заходів Бюро Ізмаїльського обкому КП(б)У зобов'язало міськкоми та райкоми впродовж листопада 1944 р. організувати проведення масово-політичної роботи серед населення щодо роз'яснення доповіді й наказу Й. Сталіна, присвячених 27-ій річниці Жовтневої соціалістичної революції, й запропонувало перелік тем для проведення бесід, докладів та лекцій з трудящими. Подібні масові заходи й підготовча робота до них проводилися під час святкування 27-ї річниці Червоної Армії та Воєнно-морського флоту, 75-річного ювілею з дня народження В. І. Леніна, Міжнародного жіночого дня, Міжнародного дня Першого Травня, річниці визволення Ізмаїльської області та річниці звільнення Радянської України від німецьких загарбників.

Варто зазначити, що одночасно формувалася й нова концепція історичного розвитку регіону, яка базувалася на міфі про Ізмаїл як «місто російської бойової слави». Публікації на історичну тематику в пресі, відкриття в Ізмаїлі пам'ятника О. Суворову в річницю визволення міста від нацистських загарбників та святкування 155-річчя штурму фортеці Ізмаїл стали першими кроками радянської влади в конструюванні в населення нової історичної пам'яті (Дроздов, с. 62).

Стан агітаційно-пропагандистської роботи в області регулярно обговорювався на обласному й місцевому рівнях. Незадоволення партійною верхівкою станом масово-політичної роботи знайшло відображення в ухвалених рішеннях засідань Бюро обкому КП(б)У, в яких вказувалися недоліки та визначалися основні завдання щодо їх усунення. Серед питань, що виносилися на порядок денний, можна виділити такі: «Про стан масово-політичної роботи серед робочих Вилківського рибзаводу та рибаків риболовецьких артілей Кілійського району», «Про стан роботи первинних партійних

організацій м. Ізмаїлу», «Про роботу Арцизького РК КП(б)У», «Про роботу серед інтелігенції в місті Ізмаїлі та Болградському районі», «Про роботу Татарбунарського райкому партії», «Про стан марксистсько-ленінського навчання в Ренійській та Білгород-Дністровській парторганізаціях», «Про політмасову роботу на підприємствах Ренійського району», «Про стан агітаційно-пропагандистської роботи в Лиманському районі» тощо. Подібні обговорення проводилися на засіданнях міськкомів і райкомів КП(б)У та ЛКМСУ, звітно-виборних зборах партійних і комсомольських організацій, партійних конференціях тощо.

Обласна номенклатура здійснювала постійний контроль за якістю ідеологічної роботи партійними організаціями через регулярні перевірки. Наприклад, лише в березні-квітні 1945 р. відділ пропаганди та агітації обкому КП(б)У перевіряв стан агітаційно-пропагандистської роботи в м. Кілії, ідейно-політичного навчання комуністів в Ново-Іванівському районі, політичної агітації в Кілійському й Лиманському районах, самостійного навчання комуністів та роботи районної вечірньої школи в Арцизькому районі (ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, арк. 1-2). Подібні перевірки завершувалися оголошенням доган відповідальним за цю роботу кадрам. Тиск на місцевих партійних працівників здійснювався також через пресу, в якій постійно з'являлися публікації з гострою критикою керівників міських і районних партійних комітетів, а також первинних партійних організацій щодо організації політичної роботи серед населення.

Висновки. Формування нової «радянської людини» в душі відданості марксистсько-ленінським ідеалам, дисциплінованості й поваги до соціалістичної праці та суспільної власності, нав'язування населенню історичних і політичних міфів, ідейна боротьба з внутрішніми ворогами держави та прославлення досягнень радянської влади стали основними цілями компартії в Ізмаїльській області УРСР, як і в інших приєднаних територіях. На відміну від західних областей України, де основною метою радянської пропаганди була протидія українському визвольному руху, в Ізмаїльській області першочергову увагу приділяли охопленню радянською пропагандою якнайбільшої кількості населення, використовуючи всі можливі форми і засоби. Впродовж 1944-1945 рр. було організовано широку мережу агітаційно-пропагандистської

діяльності, яка включала роботу агітколлективів, лекторів і доповідачів, партшкіл та парткабінетів, гуртків, а також залучення до масово-політичної роботи навчальних та культурно-просвітніх закладів, поширення радянської пропаганди через пресу, кіно та радіо. Партійне керівництво області, яке здійснювало постійний контроль агітаційно-пропагандистської діяльності, було незадоволено темпами її розвитку, вимагало від міських, районних та первинних партійних і комсомольських організацій удосконалення механізмів ідеологічної роботи серед населення. Аналіз агітаційно-пропагандистських матеріалів і вивчення реакції населення регіону на інформаційно-пропагандистський вплив з боку радянської влади є перспективними напрямками подальшого наукового дослідження.

Подяка. Висловлюю вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримував фінансової підтримки для проведення дослідження й публікації цієї статті.

Джерела та література

“Газета, оторванная от жизни («Придунайская правда», орган Измаильского обкома и горкома КП(б)У и областного Совета депутатов трудящихся). «Правда Украины» за 7 января 1945 г.” (1945). Придунайская правда, 16 січня, с. 2.

Галицька-Дідух, Т. (2017). “Інформаційно-пропагандистська політика радянської влади в західних областях УРСР 1944–1947 рр. (на прикладі Станіславської області)”. Гілея: науковий вісник, 126(11), с. 57-62.

Державний архів Одеської області – ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 79, 147 арк.

Державний архів Одеської області – ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 80, 56 арк.

Державний архів Одеської області – ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 203, 31 арк.

Дроздов, В. (2021). “Створення радянського міфу про Ізмаїл як «місто російської бойової слави» в повоєнний період”. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету, 52, с. 54-64.

Льїн, О. (2019). “Шкільна освіта як засіб ідеологічного впливу на міське населення Ізмаїльської області УРСР (1944-1954 рр.)”. Zaporizhzhia Historical Review, 53(1), с. 170-176.

Льницький, В. (2015). “Форми та засоби ідеологічної роботи радянської адміністрації, спрямовані проти підпілля у Карпатському краї ОУН у другій половині 1940-х рр.”. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Історичні науки, 24, с. 101-107.

Кузьменко, А. (1945). “Важнейшая задача агитаторов”. Придунайская правда, 19 жовтня, с. 3.

“Массово-политическая работа в освобожденных районах. Передовая «Правды» за 7 октября” (1944). Придунайская правда, 15 жовтня, с. 2.

Мищанин, В. (2018). Радянiзацiя Закарпаття 1944-1950 рр. Ужгород: РІК-У.

Нагірняк, М. та Лаврецький, Р. (2013). “Політична та ідеологічна боротьба органів Комуністичної партії у процесі утвердження режиму в Західній Україні (1944–1945 рр.)”. Військово-науковий вісник, 20, с. 66-80.

Попп, Р. (2015). “Ідеологічний вплив на населення Дрогобицької області (1944–1945 рр.)”. Дрогобицький краєзнавчий збірник, 2(спецвипуск), с. 227-235.

Семенова, О. (2020). “Радянська ідентичність у соціо- та етнокультурному просторі сучасної України”. Українознавство, 4(77), с. 159-169.

Сичевський, А. (2018). “Влада та «опіум народу»: антирелігійна агітація і пропаганда в Радянській Україні у 1944–1990 рр.”. Інтермарум: історія, політика, культура, 5, с. 291-307.

Стасюк, О. (2020). “Передвиборча агітація і пропаганда у західних областях УРСР повоєнного періоду та реакція суспільства”. Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю “Тоталітаризм як система знищення національної пам’яті”, с. 377-381.

“Улучшить политико-воспитательную работу среди женщин” (1945). Придунайская правда, 21 листопада, с. 1.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2472, 48 арк.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2473, 235 арк.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2474, 20 арк.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2476, 21 арк.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2478, 21 арк.

Центральний державний архів громадських об’єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 50, спр. 2480, 28 арк.

Центральний державний архів громадських об'єднань України – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 441, 90 арк.

Церковна, В. (2021). “Регіональна преса як засіб формування радянської ідентичності у післявоєнні роки (за матеріалами газети «Придунайська правда)». VII Дунайські наукові читання. Локальні ідентичності українського пограниччя: практики, взаємовпливи, шляхи інтеграції. Збірник наукових праць. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «ІРБІС», с. 37-44.

References

Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti – DAOO, fund P-4980, description 1, file 79, 147 pages.

Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti – DAOO, fund P-4980, description 1, file 80, 56 pages.

Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti – DAOO, fund P-4980, description 1, file 203, 31 pages.

Drozdov, V. (2021). “Stvorennia radianskoho mifu pro Izmail yak «misto rosiiskoi boiovoi slavy» v povoienni period”. Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu, 52, pp. 54-64. [in Ukrainian].

“Gazeta, otovannaya ot zhizni («Pridunayskaya pravda», organ Izmailskogo obkoma i gorkoma KP(b)U i oblastnogo Soveta deputatov trudyashchikhysya). «Pravda Ukrainy» za 7 yanvarya 1945 g.” (1945). Pridunayskaya pravda, 16 January, p. 2. [in Russian].

Halytska-Didukh, T. (2017). “Informatsiino-propahandystska polityka radianskoi vlady v zakhidnykh oblastiakh URSR 1944–1947 rr. (na prykladi Stanislavskoi oblasti)”. Hileia: naukovyi visnyk, 126(11), pp. 57-62. [in Ukrainian].

Ilin, O. (2019). “Shkilna osvita yak zasib ideolohichnoho vplyvu na miske naseleння Izmailskoi oblasti URSR (1944-1954 rr.)”. Zaporizhzhia Historical Review, 53(1), pp. 170-176. [in Ukrainian].

Iynytskyi, V. (2015). “Formy ta zasoby ideolohichnoi roboty radianskoi administratsii, spriamovani proty pidpillia u Karpatskomu krai OUN u druhii polovyni 1940-kh rr.”. Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu Ostrozka akademii. Serii: Istorychni nauky, 24, s. 101-107. [in Ukrainian].

Kuzmenko, A. (1945). “Vazhneyshaya zadacha agitatorov”. Pridunayskaya pravda, 19 October, p. 3. [in Russian].

“Massovo-politicheskaya rabota v osvobozhdennykh rayonakh. Peredovaya «Pravdy» za 7 oktyabrya” (1944). Pridunayskaya pravda, 15 October, p. 2. [in Russian].

Mishchanyn, V. (2018). Radianizatsiia Zakarpattia 1944-1950 rr. Uzhhorod: RIK-U. [in Ukrainian].

Nahirniak, M. and Lavretskyi, R. (2013). “Politychna ta ideolohichna borotba orhaniv Komunistychnoi partii u protsesi utverdzhennia rezhymu v

Zakhidnii Ukraini (1944–1945 rr.)”. Viiskovo-naukovy visnyk, 20, pp. 66-80. [in Ukrainian].

Popp, R. (2015). “Ideolohichniy vplyv na naselennia Drohobytsoi oblasti (1944–1945 rr.)”. Drohobyttskyi kraieznavchyi zbirnyk, 2(spetsvyypusk), pp. 227-235. [in Ukrainian].

Semenova, O. (2020). “Radianska identychnist u sotsio- ta etnokulturnomu prostori suchasnoi Ukrainy”. Ukrainoznavstvo, 4(77), pp. 159-169. [in Ukrainian].

Stasiuk, O. (2020). “Peredvyborcha ahitatsiia i propahanda u zakhidnykh oblastiakh URSS povoiennoho periodu ta reaktsiia suspilstva”. Zbirnyk naukovykh prats za materialamy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu “Totalitaryzm yak systema znyshchennia natsionalnoi pam’iati”, pp. 377-381. [in Ukrainian].

Sychevskyi, A. (2018). “Vlada ta «opium narodu»: antyrelihiina ahitatsiia i propahanda v Radianskii Ukraini u 1944–1990 rr.”. Intermarum: istoriia, polityka, kultura, 5, pp. 291-307. [in Ukrainian].

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2472, 48 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2473, 235 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2474, 20 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2476, 21 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2478, 21 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 50, file 2480, 28 pages.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob’iednan Ukrainy – TsDAHOU, fund 1, description 70, file 441, 90 pages.

Tserkovna, V. (2021). “Rehionalna presa yak zasib formuvannia radianskoi identychnosti u pisliavoienni roky (za materialamy hazety «Prydunaiska pravda»)”. VII Dunaiski naukovi chytannia. Lokalni identychnosti ukrainskoho pohranychchia: praktyky, vzaiemovplyvy, shliakhy intehratsii. Zbirnyk naukovykh prats. Izmail: RVV IDHU; «IRBIS», pp. 37-44. [in Ukrainian].

“Uluchshit politiko-vospitatelnuyu rabotu sredi zhenshchin” (1945). Pridunayskaya pravda, 21 November, p. 1. [in Russian].

Drozдов Viktor. THE MANAGEMENT OF AGITATION AND PROPAGANDA ACTIVITIES IN IZMAIL REGION UkrSSR IN 1944–1945

Abstract

*The work aims to study the formation of a system of ideological influence on the Izmail region's population in 1944–1945. Based on archival sources and materials of the regional press, the tasks of agitation and propaganda activities, the general forms and methods used by the Communist Party to spread ideology among the population of the annexed region were revealed. The author paid particular attention to determining the role of the regional party leadership in managing and conducting agitation and propaganda. **The methodology.** The study is based on the principles of historicism, scientificity, objectivity, systematics, specificity, and reliance on historical sources. With the aid of the historical-typological method, it was possible to determine the main tasks, forms, and methods of agitation and propaganda. The historical-comparative method opens the way to reveal the peculiarities of ideological work with various categories of the citizens and to determine the specific features of the Communist Party's agitation and propaganda activities in the Izmail region. The application of historical-systemic and historical-genetic methods contributed to the consideration of various measures to ideologize the population in co-relation, to identify the causal links between the methods and results of propaganda policy. **The scientific novelty.** For the first time, a comprehensive analysis of agitation and propaganda activities in the Izmail region after the territory was returned to the USSR has been carried out. **The conclusions.** The analysis of the party documentation of the Izmail regional committee of the Communist Party gives reason to assume that immediately after the region returned to the USSR, the Soviet leadership launched active information and propaganda activities among the population. During 1944–1945, a network of agitation teams, groups of lecturers and speakers was formed to spread communist ideology among various segments of the population, a system of party propaganda bodies was created, events to celebrate new Soviet holidays were organized, and radio broadcasting and adaptation for the cinema were organized. The media, cultural and educational institutions, Komsomol organizations, and pioneers played a significant role in propaganda activities. Propaganda and agitation departments established at the region, city, and district committees of the Communist Party were constantly monitoring the ideological activity progress.*

Keywords: *Izmail region, party leadership, agitation, propaganda, Soviet ideology, Sovietisation.*

**Drozdow Wiktor. ORGANIZACJA PRACY AGITACYJNEJ I
PROPAGANDOWEJ W OBWODZIE IZMAILSKIM UKRAIŃSKIEJ SRR W
LATACH 1944–1945**

Streszczenie

Celem pracy jest zbadanie procesów kształtowania przez kierownictwo partii regionalnego systemu wpływu ideologicznego na ludność Obwodu Izmailskiego Ukraińskiej SRR w latach 1944–1945, określenie głównych zadań pracy agitacyjnej i propagandowej w regionie, scharakteryzowanie główne formy i metody stosowane przez partię komunistyczną. **Metodologia.** Zastosowanie ogólnych naukowych i specjalistycznych metod badawczych (historyczno-typologicznych, historyczno-porównawczych, historyczno-genetycznych i historyczno-systemowych) pozwoliło ujawnić osobliwości pracy ideologicznej z różnymi kategoriami ludności, określić konkretne zadania i cechy działania agitacyjne i propagandowe partii komunistycznej w Obwodzie Izmailskim, związki przyczynowe między metodami a rezultatami polityki propagandowej. **Nowość naukowa.** Po raz pierwszy przeprowadzono kompleksową analizę pracy propagandowej w Obwodzie Izmailskim po powrocie terytorium do ZSRR. **Wnioski.** W latach 1944–1945 ustanowiono system kierowania polityką ideologiczną w Obwodzie Izmailskim, utworzono sieć grup agitacyjnych, wykładawców i prelegentów, utworzono partyjne jednostki propagandowe, organizowano imprezy z okazji nowych sowieckich świąt, radiową i filmową instalacje miast i powiatów, w propagandę zaangażowano prasę regionalną oraz instytucję kulturalne i oświatowe. Organizacje partyjne i komsomolskie sprawowały stałą kontrolę nad stanem pracy ideologicznej, domagając się zwiększenia tempa i poziomu agitacji i propagandy.

Słowa kluczowe: Obwód Izmailski, kierownictwo partii, agitacja, propaganda, ideologia sowiecka, sowietyzacja.

Статтю надіслано до редколегії 10.09.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 25.10.2021 р.